

მამუკა ცუხიშვილი

ქართულ მამულიშვილთა საქმის გამგრძობლები სჭირდება

წერილში წარმოდგენილი დოკუმენტური მასალის საფუძველზე შევეცადეთ, ფართო საზოგადოებისთვის გაგვეცნო XIX საუკუნის ოთხი უდიდესი ქართველი მოღვაწის შეხედულება საქართველოსა და რუსეთის ურთიერთობაზე.

დღევანდელ საქართველოში გავრცელებულია მრავალი მსოფლმხედველობრივი დაავადება, რომელთაგან განკურნება, ალბათ, პრაქტიკულად შეუძლებელიცაა. მათ შორის ერთი უკიდურესად მძიმე ტენდენცია გამოიკვეთა — რუსთომოძულება.

რუსთომოძულებას ამჟღავნებენ ადამიანები, რომლებიც თავიანთ თავს უწოდებენ პროგრესულად მოაზროვნე ინტელიგენტებს, პოლიტიკოსებს, მეცნიერებს, მკვლევრებს... ისინი საზოგადოების ღირსეულ სახეებად გვევლინებიან და მაღალ მატერიებზე საუბრით იწონებენ თავს.

თავიდანვე აღვნიშნავთ, რომ ჩვენ სრულიად ვიზიარებთ XIX საუკუნის ყველაზე საღად და პროგრესულად მოაზროვნე ადამიანების პოზიციას რუსეთთან დაკავშირებით და მიგვაჩნია, რომ რუსეთის მიმართ დღევანდელი უსამართლო დამოკიდებულება პირდაპირ კავშირში არის საქართველოში ამერიკის შეერთებული შტატებისა და ევროპის ჰეგემონობის განმტკიცებასთან.

თავად ტერმინიდან გამომდინარე, ცნება ჰეგემონიისა გულისხმობს ისეთ სიტუაციას, რომელშიც გარკვეული სოციალური ჯგუფების კავშირი ტოტალური სოციალური ძალაუფლების მოპოვებას ცდილობს სხვა დაქვემდებარებულ ჯგუფებზე, არა მხოლოდ იძულების ან ცრუ იდეების პირდაპირი თავსმონხვევის გზით, არამედ

თანხმობის მოპოვებისა და საერთო შეხედულებების ფორმირების საშუალებით, ისე რომ, დომინანტური ჯგუფების ძალაუფლებას ლეგიტიმური და ბუნებრივი სახე ეძლევა. ჰეგემონიის შენარჩუნება შეიძლება მანამდე, სანამ დომინანტი კლასები წარმატებით ახერხებენ საკუთარ პოსტულატთა ძირითადი მნიშვნელობების განსაზღვრას ერთი მოცემული ჩარჩოს ფარგლებში, ისე რომ, დაქვემდებარებული ჯგუფები თუ სრულად არ კონტროლდებიან, ერთ იდეოლოგიურ სივრცეში მაინც არიან მოქცეულნი. გარეგნულად სივრცეს არა მკვეთრად იდეოლოგიური, არამედ მუდმივობისა და ბუნებრიობის სახე უნდა ჰქონდეს და არსებობდეს ისტორიის გარეთ, კონკრეტული ინტერესების მიღმა.

ფაქტია, ჩვენს ქვეყანაში მიმდინარე პროცესები სრულ უფლებას გვაძლევს გადაჭრით ვთქვათ, რომ ნელ-ნელა ასპარეზს ტოვებს ის ეროვნული ტრადიციები და ფასეულობები, რომლებმაც დღემდე მოგვიყვანა და გადაგვარჩინა. სამაგიეროდ, მათ ადგილს ურცხვად იკავენ ის, რაც უმსგავსოა, ამორალური და ანტიქართული, რასაც, სამწუხაროდ, თვით ჩვენი ხალხის ნაწილიც უწყობს ხელს.

***

ჯერ კიდევ ახალგაზრდა რომანტიკოსმა პოეტმა ნიკოლოზ ბარათაშვილმა დაუჭირა მხარი ერეკლე მეორის იმ უაღრესად მნიშვნელოვან და საქართველოსთვის ესოდენ ფასეულ გადაწყვეტილებას, რომელიც ცნობილია „გეორგიევსკის ტრაქტატის“ სახელით.¹

როგორც ვიცით, ერეკლე მეორეს გვერდით ჰყავდა გამორჩეული თანამოაზრე და საზოგადო მოღვაწე სოლომონ ლიონიძე. მისი უშუალო მონაწილეობით მომზადდა, გაფორმდა და ძალაში შევიდა გეორგიევსკის ტრაქტატი. ასევე, ს. ლიონიძემ მოამზადა 1790 წელს ივერიელ მეფე-მთავართა ტრაქტატი; ეს ტრაქტატი კი წარმოადგენდა მნიშვნელოვან ნაბიჯს დაშლილი ქვეყნის გაერთიანებისაკენ. 1790 წელს სოლომონ ლიონიძის აქტიური ჩარევით დაისვა და მუშავდა საკითხი საქართველოს დაქსაქსული სამეფო-სამთავროების შეკავშირება-შეერთებისა და დაიდო უზენაეს ხელისუფალთა მოკავშირეობის ხელშეკრულება. წარჩინებული კარისკაცის დიდმა წარმატებამ მეფის ირგვლივ შემოკრებილ ფეოდალთა წრეში ჯერ ფარული შური გამოიწვია, შემდეგ კი — აშკარა შუღლი და მტრო-

¹ ცნობისათვის, იხ.: ვალერიან მაჭარაძე, გეორგიევსკის ტრაქტატი, // ჟურ. „სამი საუნიკ“ № 1(7), 2013.

ბა. ამ მტრობის შედეგად, როგორც ცნობილია, ერეკლესა და სოლომონს შორის 1796 წელს ჩამოვარდა უთანხმოება, რასაც მოჰყვა მათი გათიშვა. თუმცა იდეოლოგიური დაპირისპირება ხანგრძლივი არ აღმოჩნდა — მეფემ შეიცნო სოლომონის უანგარო ერთგულება და შეირიგა კიდეც.

ნიკოლოზ ბარათაშვილმა თავის უკვდავ პოემაში „ბედი ქართლისა“ ყოველგვარი მიკერძოების გარეშე აღწერა მეფისა და მსაჯულის დიალოგი.

მეფის გადაწყვეტილებით გაკვირვებული სოლომონის მხერა არ გამოპარვია ერეკლეს და უთხრა:

„აწ განთქმულია რუსთა სახელი,
ხელმწიფედ უვისთ ბრძენი და ქველი,
დიდი ხანია გვაქვს ჩვენ ერთობა,
მტკიცე კავშირი, სარწმუნოება, —
მას მსურს რომ მივსცე მემკვიდრეობა,
და მან მოსცეს ქართლს კეთილდღეობა“.²

სოლომონი არ ერიდება მეფეს და მეგობარს და პირდაპირ უსვამს კითხვას:

„ბატონო, ღმერთი გადღეგრძელებდეს,
ნუ გააგონებ მაგ ხმას ქართველთა,
ეზდენ შენზედა მსასოებელთა!
ჯერ სამაგისო რა გვემართება,
რომ განვისყიდოთ თავისუფლება?
იცი, მეფეო, რომე ივერნი
იქმნებიან რუსთ ხელთ ბედნიერნი?“³

მისი შეკითხვა ნამდვილად არ არის უადგილო, მაგრამ, მეფის პასუხიც სრულებით ამომწურავი და ერთმნიშვნელოვანია:

„მე ეგ ყოველივ არ ვიცი განა?
მაგრამ კეთილთა დღეთათვის ქართლის
რა მოვაგვარო უმჯობეს ამის?
მე არა ვფიქრობ, ვითარცა მეფე,
თვისს დიდებისთვის სისხლთა აღმჩქეფე;
არამედ ვითა მამა კეთილი,
რომელსა სურს რომ თავისი შვილი
თვის სიცოცხლეშივ დაასახლკაროს“.⁴

² ნ. ბარათაშვილი, ბედი ქართლისა, თბ., 1958, გვ. 21.

³ იქვე.

⁴ იქვე.

პატარა კახმა სრული გულწრფელობით და საფუძვლიანად დაუსვა წერტილი კითხვებს, რომლებიც იმთავითვე გაჩნდა საზოგადოების უმცირესობაში:

„ახლა კი დროა, სოლომონ, რომა,
მშვიდობა ნახოს საქართველომ“.

პოემის ბოლოს აღწერილი მშვიდი და ნათელი ღამე თითქოს მშობლიური ბუნების მოწონებასა და თანხმობაზე მეტყველებს მეფის გადაწყვეტილების მიმართ:

„ამ დროს აღმოხდა ბადრი მთოვარე,
და სიამითა მოფინა არე,
ცამ მოჭედელმა ვარსკვლავებითა
მთისა ჰაერმან, სავსემ შვებითა“.⁵

ნიკოლოზ ბარათაშვილმა ერეკლე მეორეს ასევე უძღვნა ლექსი „საფლავი მეფის ირაკლისა“ (1842 წ.), სადაც კიდევ ერთხელ ხმამაღლა განაცხადა:

„თაყვანს ვსცემ შენსა ნაანდერძებს, წინასწარად თქმულს!
გახსოვს, სიკვდილისჟამს რომ უთხარ ქართლს დაობლებულს?
აჰა, აღსრულდა ხელმწიფური აწ ჰაზრი შენი,
და ვსჭამთ ნაყოფსა მისგან ტკბილსა აწ შენნი ძენი!“⁶

ცნობილი ლიტერატურათმცოდნე და მწერალი პავლე ინგოროყვა ამ სტროფს ასე განმარტავს: „ნ. ბარათაშვილი იზიარებს ირაკლი მეფის ანდერძ-ნამაგს; პოეტი ფიქრობს, რომ საქართველოს რუსეთთან დაახლოება იყო ისტორიულად გარდაუვალი აქტი და ერთადერთი სწორი გზა... პოეტს თავისი ქვეყნის ხსნად მიაჩნია, რომ საქართველომ გაარღვია რკალი ბარბაროსული ქვეყნების გარემოცვისა და აღადგინა კავშირი კულტურულ მსოფლიოსთან, რომელსაც საქართველო საუკუნეებით იყო მოწყვეტილი“.⁷

საქართველოს სსრ ცენტრალური კომიტეტის პირველი მდივანი (1972-1985 წწ.) ედუარდ შევარდნაძე ბრძანებს: „ნიკოლოზ ბარათაშვილის ისტორიული პოზიცია მით უფრო ღირებულია, რომ იგი უშუალოდ ერეკლე მეორის შემდგომი პერიოდის საქართველოს მოქალაქის მსოფლმხედველობის გამოხატულებაა, პოეტი ისტორიული მოწმეა იმ ძვრებისა, იმ სიკეთისა, რომელიც მოუტანა ქართველ ერს ორი ხალხის მეგობრობამ. ერეკლე მეორის გზამ

⁵ იქვე.

⁶ ნ. ბარათაშვილი, ლექსები, წერილები, თბ., 1968, გვ. 56.

⁷ დასხ. გამოცემა. გვ. 123.

მომავლისკენ“.⁸

სწორედ, რომ ნიკოლოზ ბარათაშვილი იყო პირველი პოეტი, რომელმაც აღიარა რუსეთთან საქართველოს შეერთების უდიდესი მნიშვნელობა.

მან თავისი ღრმა პატივისცემა ერეკლე მეფისადმი შემდეგნაირად გამოხატა:

„მშვიდობა შენსა წმიდას აჩრდილს, გმირო განთქმულო,

უკანასკნელო ივერიის სიმტკიცის სულო!

აწ მიხვდა ქართლი შენსა ქველსა ანდერძამაგსა

და თაყვანსა სცემს შენსა საფლავს, ცრემლით აღნაგსა“.⁹

წმინდა ილია მართალიც (ჭავჭავაძე) მხარს უჭერდა ერეკლე მეორეს მიერ გადადგმულ ნაბიჯს, რადგან მიხვდა, რომ იგი განპირობებული იყო მაშინდელი უმწვავესი პოლიტიკური ვითარებით. გამუდმებულმა ომებმა საქართველო ყოველმხრივ კატასტროფის წინაშე დააყენა, შესაბამისად, ასეთი ჩიზიდან საქართველოს გამოსვლისა და გადარჩენის ერთადერთი სწორი და მართებული გზა რუსეთთან შეერთება იყო.

„დასუსტებული საქართველო, რომელსაც მეფე ერეკლეს სიკვდილით „რკინის კარი შეეხსნა“, უფრო კარ-ღია შეექმნა და ადვილი საცილობელი გაუხდა გარს შემორტყმულ მტრებს. ცალკე სპარსეთი, ცალკე ოსმალეთი, ხმალამოღებულნი თავს ადგენენ დამარცხებულს საქართველოს და მუქარას მუქარაზე უთვლიდნენ. სპარსეთი უწყრებოდა საქართველოს, რატომ ჩემთან არ იჭერ საქმეს და ჩემს მფარველობას ქვეშ არ ეძიებ შენს დღეგრძელობას და კეთილდღეობასო. ამასვე უწყრებოდა ოსმალეთი და ახალციხი-დამ მოსვენებას არ აძლევდა ქართლს. ერთი სახელმწიფოც და მეორეც თავისთვის გამოელოდა საქართველოს. ერთსაც და მეორესაც ჰსურდათ საქართველო. თუ ხმლით არა, მფარველობის სახით მაინც ხელთ ეგდოთ, თავისი საკუთარი ჯარები შიგ ჩაეყენებინათ და მით მაგრა მოეკიდნათ აქ ფეხი. გაძლიერება რუსეთისა, რომელმაც მაშინ საქართველოს საზღვრამდე მოიწია ჩრდილოეთის მხრით, ერთსაც თავზარსა სცემდა და მეორესაც“.¹⁰

ილიას გული გრძნობდა იმ საფრთხეს, რომელიც ურუსეთოდ გვემუქრებოდა, ამიტომ მისი პოზიცია XIX საუკუნის შუაგულში ყველაზე ფასეული და საყურადღებო აღმოჩნდა.

⁸ გაზ. კომუნისტი, თბ., 1982 წლის 2 ნოემბერი.

⁹ ნ. ბარათაშვილი, დასწ. გამოც. გვ. 57.

¹⁰ ილია ჭავჭავაძე, თხზულებათა სრული კრებული, ტ. 4. თბ., 1955, გვ. 207.

„წინათ ბევრჯერ ააოხრეს საქართველო, მიანგრმონგრის, ჩამოათალეს სანაპირო ქვეყნები, ზოლო გული კი ვერ შეუნგრის. საქართველო იბრძოდა, ჯვარს ეცმოდა და გულს კი არ იტეხდა. ამ ტანჯვა-წამებით მოაღწია ამ პატარა ქვეყანამ, ამ ერთმა მუჭა ერმა მეთვრამეტე საუკუნის დასასრულამდე. შეინარჩუნა რჯული, ენა, თავისი ეროვნული ვინაობა და თავისი ქვეყანა. როცა გაძლიერებულმა რუსეთმა ფეხი მოაბჯინა ჩრდილოეთ კავკასიის მთებს და წამებულმა საქართველომ რუსეთისკენ მიიხედა და გული მიიბრუნა, მაშინ უფრო გაუმძვინვარდნენ მტრები და ნამეტნავად სპარსეთი“.¹¹

მას შემდეგ, რაც რუსეთმა საქართველო თავის მფარველობის ქვეშ აიყვანა და ქვეყნის გასაძლიერებლად ჯარები შემოვიდნენ, ი. ჭავჭავაძის გადასახედიდან ეს მოვლენა ასე შეფასდა: „ყველას, დიდიდამ პატარამდე, ქალთ კაცამდე, გული აევსო იმ სანატრელ იმედითა, რომ რუსის მხედრობის დაბინავება საქართველოში საქართველოს მოუვლენს იმ მშვიდობიანობას, იმ მოსვენებას, იმ პატრონობასა და მფარველობას, იმ ბედნიერ და უტკივრად შინაურ ცხოვრებას, რომელთათვისაც ამდენს საუკუნეების განმავლობაში ასე თავგამეტებით, ასე თავდადებით იბრძოდა საქართველოს შვილი და თავისის სისხლით პრწყავდა ყოველს კუთხეს თავისის ქვეყნისას“.¹²

მიუხედავად იმისა, რომ რუსეთთან საქართველოს შეერთების ისტორიული აუცილებლობა განმარტებას არ საჭიროებდა, ილიამ მაინც თქვა თავისი სათქმელი ღიად და მთელი სიზუსტით: „ბაბახანი შუშისა და განჯის ხანებს ზედ-მისეოდა, მათის სახანოების დაპყრობა უნდოდა და მერე აპირებდა საქართველოს თავს დასხმოდ, ოსმალეთიც ახალციხიდან იმუქრებოდა.“

სხვა გზა არ იყო, მეფე გიორგის ან ოსმალეთთან უნდა დაეჭირა საქმე, ან სპარსეთთან და ან რუსეთთან, რომ როგორმე გადაერჩინა საქართველო ამოდენ ერთად ზედმოსეული უბედურებისაგან.

ამ საქმეს აჩქარება უნდოდა. ღვთივ-მოსავე და ღვთის-მოყვარე მეფე გიორგიმ, რა თქმა უნდა, ერთმორწმუნე რუსეთი ირჩია. ამას ეუბნებოდა წინაპართა ანდერძიცა, რადგან, მისდა მეფობის წინათაც, ჯერ კიდევ 1576 წლითგან, საქართველოს მეფენი ბევრჯერ გამოჰლაპარაკებიან რუსეთს და მისგან ხელშეწყობას და ხელის გამართვას მოჰლოდებიან. ქრისტეს ჯვრისათვის ჯვარცმულ

¹¹ იქვე, გვ. 209.

¹² იქვე, გვ. 216.

ერის მეფემ ქრისტეს ჯვარისვე მოსავი ერი მოიწვია საშველად და მფარველად“.¹³

საქართველო-რუსეთის ურთიერთობას იმთავითვე გამოუჩნდა მოწინააღმდეგეები, იყო დავა, კამათი, ბრძოლა, მაგრამ ერთიანობაში, რუსეთის მხრიდან საქართველოს მომავლის გადასარჩენად გადადგმული ეს ნაბიჯი განმსაზღვრელი აღმოჩნდა ერის სულიერი და დემოგრაფიული გადარჩენისათვის, რასაც დიდი ილია შემდეგი სიტყვებით აღნიშნავდა: „შიში მტრისა ერთმორწმუნე ერის მფარველობამ გაუფანტა. დამშვიდდა დიდი ხნის დაუშვიდებელი, დაღალული ქვეყანა, დაწყნარდა აკლებისა და აოხრებისაგან. დასცხრა ომისა და ბრძოლისაგან, დადუმდა ჟღერა ხმლისა და მახვილისა, მტრისა ხელით მოღერება ჩვენზე და ჩვენს ცოლ-შვილებზე. დაუდგა ახალი ხანა, ხანა მოსვენებულის, უშიშარის ცხოვრებისა, სისხლდანთხეულ და ქრისტეს ჯვრისათვის ჯვარცმულ საქართველოს, რომელიც ღმერთმა სააქაო სამოთხედ გაუჩინა ადამიანს და კინაღამ ერთ დიდ სასაფლაოდ არ გადაექცა მისს თავდადებულ შვილებს, რომელნიც უმწედ, უნუგემ, ყველასაგან შორს, მარტოღმარტო იხოცებოდნენ ქრისტეს სარწმუნეობის სადიდებლად და თავისი ვინაობის გადასარჩენად“.¹⁴

თვით რუსეთშიც ბევრი იყო ისეთი, ვისაც რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობა დანაშაულად მიაჩნდა და „ბოლმით, შურიტ და დამცირებით“ ცდილობდნენ ვითარების გამწვავებას, რასაც გონივრულ პასუხს სცემდნენ პროგრესულად მოაზროვნე რუსი და ქართველი მოაზროვნეები, რისი ნათელი გამოვლინებაცაა ილიას პასუხი კატკოვისადმი.

„ქართული დროშა ორი ათასის წლის განმავლობაში ქართველობას სახელით და დიდებით ხელში სჭერია, თავის სისხლში ამოვულია და რუსეთისათვის შეუმწიკვლელად და უჩირქოდ გადაუცია; გაჭირვების დროს ქართული დროშა რუსეთის დროშასთან ერთად არა-ერთხელ გამოსულა საომარს ველზედ და მის წინამძღვრობით და სახელით ქართველობას არა-ერთხელ დაუღვრია თავისი სისხლი რუსებთან ერთად.

ეგ დროშა, რომელიც ეგეთის სასოებით და პატივით უტარებია იმოდენა ხანს უწინდელს ქართველს, ეგ დროშა, რომელიც წინ დახვედრია მოზღვავებულს თათრობას და მუსულმანობას და ქრისტეს

¹³ გაზ. ფერია, 1899, 26 ნომბერი.

¹⁴ ილია ჭავჭავაძე, დასხ. გამოც. 217.

ჯვარი თამამად წინ წაუძღვარებია, ძლევამოსილებით ომიდან გამოუტანია და დაუმკვიდრებია კავკასიაში, ეგ დროშა, რომელსაც აწინდელი ქართლი იმავე ვაჟკაცობით და თავგამომეტებით თან გაჰყოლია და რუსეთთან ერთად სისხლი უთხევია მამულისათვის. დღეს ეგ დროშა საცირკოდ გაგვიხადა ერთმა ვიღაცა კორესპონდენტმა და ბ-ნმა კატკოვმა ბანი მისცა“.¹⁵

ილია პირუთენელი და მიუკერძოებელი იყო და იმ სირთულეებსად კარგად ხედავდა, რომლის გადალახვაც უხდებოდა რუსულ პოლიტიკას ქვეყანაში მცხოვრებ სხვადასხვა ხალხსა და ტომთან ურთიერთობების მოსაგვარებლად და სამართლიანად აღნიშნავდა: „რუსეთი ერთი იმისთანა სახელმწიფოა, საცა სხვადასხვა ტომისა და ენის ერნი სცხოვრობენ, და მერე ისე, რომ თავიანთ მამაპაპეულ მიწა-წყალზე შეჯგუფებულნი არიან და არა შიგა და შიგა გაფანტულნი. ამიტომაც ერთს უდიდესს საპოლიტიკო საგანს შეადგენს ჯერ ის, რომ სხვადასხვა ტომის ერნი როგორ უნდა მოეწყონ შინაობაში სათითაოდ, და მერე — როგორ უნდა მოთავსდენ სახელმწიფოსთან“.¹⁶

არა მარტო პოლიტიკური, სოციალური, დემოგრაფიული და სახელმწიფოებრივი, არამედ კულტურულ-საგანმანათლებლო პროცესები აღმოჩნდა გადამწყვეტი ორი ერისა და ქვეყნის დაახლოებისა და დამეგობრების საქმეში.

ილიას პოზიცია აქაც სამართლიანი და ერთმნიშვნელოვანია: „თქმა არ უნდა, რომ რუსულმა ლიტერატურამ დიდი ხელმძღვანელობა გაგვიწია წარმატების გზაზე და დიდი ზემოქმედება იქონია ყოველს მასზედ, რაც ჩვენს სულიერს ძალღონეს შეადგენს და ჩვენს გონებას, ჩვენს აზრს, ჩვენს გრძნობას და ერთობ ჩვენს მიმართულებას ზედ დააჩნია მან თავისი ავ-კარგიანობა. არ არის დღეს ჩვენში არც ერთი მოღვაწე და მოქმედი კაცი მწერლობაში, თუ საზოგადო საქმეთა სარბიელზედ, რომ თავისუფალი იყოს ხსენებული ლიტერატურის ზეგავლენისაგან. რუსულმა სკოლამ — მეცნიერებამ გაგვიღო კარი განათლებისა და რუსულმავე ლიტერატურამ მოაწოდა საზრდო ჩვენს გონებასა და გამოჰკვება ჩვენი აზრი მოძრაობის გზაზედ... ამიტომაც საბუთი გვაქვს ვსთქვათ, რომ თვითოეული ჩვენგანი რუსულის ლიტერატურით გაზრდილა, თითოეულ ჩვენგანს მის გამონარკვევზედ აუგია თავისი რწმენა, თავისი მოძღვრება და თა-

¹⁵ გაზ. დროება, 1882, № 40.

¹⁶ ი. ჭავჭავაძე, თხზულებთა სრული კრებული, ტ. 5, 1941, გვ. 20.

ვისი საგანი ცხოვრებისა საზოგადო საქმისათვის ამ განარკვევის მიხედვით გამოურჩევა“.¹⁷

რაც შეეხება ჩვენ დიდ პოეტს, აკაკი წერეთელს, მან, ჯერ კიდევ 19 წლის ჭაბუკმა უძღვნა ლექსი „ნავი“ საქართველო-რუსეთის ურთიერთობას, რომელშიც ნათლადაა გამოხატული რწმენა იმისა, რომ ურუსეთოდ უდავოდ განწირული იყო საქართველო ან დასაღუპავად ან კიდევ გადასაგვარებლად; მოგვკაქვს სრულად:

„საშუალ ზღვასა სცურავდა ნავი,
ყოველის მზრიდან ჰქრიდა ნიავი.
ჰსჩანდა, რომ ნავი იღუპებოდა
და შემწედ არვინ ეგულებოდა.

ამ დროს ხვამალდმა გამოიარა,
ნავმა იხილა რა, გაიხარა;
გაჭირვებისგან სთხოვა გამოხსნა
ხვამალდს შეჰბედა, ეს საქმე რომ სცნა.

მოაბა ჯაჭვი, შველა ინება
და უთხრა „შიში ნულარ გექმნება!
ქარი ჩემს სივრცეს რომ შემოხედავს,
მერწმუნე, ქროლვას ვეღარ გაბედავს.

მალე მოვახდენ აქ მყუდროებას
და შენ მიიღებ თავისუფლებას!“
ნავს ეს ნუგეში დიდად იამა
და, რაც შეიძლო, მას ასიამა.

რა ნავი ნახა განსვენებული,
შეიქმნა ქარი გარისხებული:
დიდის დაკვეხით ხვამალდს შეჰბერა,
მაგრამ მის სივრცეს დააკლო ვერრა.

ჩადგა ნიავი ძალით, არ ნებით
და ზღვა დასტოვა მან განსვენებით.
ნავს ესე საქმე დიდად იამა,
სთქვა: გამომიჩნდა კეთილი მამა!

¹⁷ ი. ჭავჭავაძე, თხზულებათა სრული კრებული, ტ. 2., თბ. 1941, გვ. 607.

და ეს მყავდეს და ეს მფარვიდეს,
 მე ვერავინ ვერ მომერეოდეს“.
 დაემორჩილა ხვამალდსა ნებით,
 დიდის სურვილით და განსვენებით.

მას შემდეგ ვითომ აქვს მშვიდობა ნავს
 და მავნებელიც არავინა ჰყავს...
 გაძული არის გარეშე მტერი,
 მოშორდა იმ ნავს, აღარსადა ჰყავს,
 მაგრამ რაი, რომ თვით ეს ხვამალდი
 მას თავზე აყრის მტკერსა და ნაგავს“.¹⁸

მიუხედავად იმისა, რომ აკაკიმ სრული სიძარტლე აღწერა ნავისა და ხომალდის (ხვამალდის) ურთიერთდაკავშირებით, იქვე, თავისი ჩვეული, მწარე სიძარტლით ანუ „თაფლში ნაღველის გარევით“, დიდის მწუხარებითა და დანანებით თქვა, რომ XIX საუკუნის საქართველოში ზოგიერთი რუსი მოხელის და მაღალი თანამდებობის პირების თავგასულობა და თვითნებობა მთელს რუსეთს და რუს ერს აყენებდა შეურაცხყოფას.

„მაგრამ რაი, რომ თვით ეს ხვამალდი
 მას თავზე აყრის მტკერსა და ნაგავს“.

როგორც ილიამ, ისე აკაკიმ და სხვა თერგდალეულებმა რუსეთში მიიღეს განათლება და არასოდეს არ დაუძალავთ თავიანთი უაღრესად დადებითი დამოკიდებულება მეზობელი ერთმორწმუნე ქვეყნისადმი, მაგრამ ასევე პირველები, შეუპოვრად ილაშქრებდნენ ყველა იმ მოვლენისა და ფაქტის წინააღმდეგ, რომელიც სახელმწიფოს მხრიდან პატარა ქვეყნის დაჩაგვრის მცდელობაზე მეტყველებდა.

აკაკიმ დაწერა ერთი პატარა მოთხრობა, რომელსაც უწოდა „ორი სიზმარი“ და სადაც აღწერილი აქვს ასეთი ვითარება: „იქაც და აქაც ერთი და იგივე მოვლინება! იქაც მოულოდნელად დაეცემიან იმათ თავზე თათრები და აქაც ჩვენ მოულოდნელად გვესზმიან. ერთსა და იმავე დროს რუსეთიც აკვნესდება თათრების უღელქვეშ და აქაც საქრისტიანო საქართველო მიიღებს მაჰმადიანისაგან „წმინდა“ მოწმობას! იქაც, ცხრა მთას იქით, და აქაც, ჩვენში, ერთმანე-

¹⁸ შ. ცისკარი, თბ., № 9, 1859, გვ. 4-5.

თის შეუტყობლად, ამბობდნენ ხალხი და თათრების მტარვალობას იშორებენ თავიდან! იქ სერგი მეუდაბნოე ამხნევეებს ლოცვა-კურთხევით რუსის ჯარს და აქ, ქართველებს, — არსენ კათალიკოსი. აქაც და იქაც ორგანვე შენიშნავენ თეთრ ცხენზე მჯდომარე მეომარს, წმინდა გიორგის, და დასასრულს, იქაც დიმიტრი დონელი და აქაც, — დიმიტრი თავდადებულის მიზეზით აგზნებული გიორგი!.. ნუთუ ესეები ყველა არ ამტკიცებს, რომ განგებას წინდაწინვე, იმთავითვე, მოუნდომებია ამ ორი სხვადასხვა ხალხის ქრისტიანულის კავშირით ერთმანეთზე გადაბმა?¹⁹

აკაკის ხედვა სრულებით ემთხვევა ილიას ხედვას და ნააზრევს: „გარეშე მტრებისგან დაცვის გარდა, რომელიც იყო თავდაპირველი მიზეზი ჩვენი სამშობლოს რუსეთთან შეერთებისა, უკანასკნელის მოვალეობა მოითხოვდა შესდგომოდა ჩვენში მოქალაქეობისა და განათლების შემოტანას“. ეს ადგილი არ გვინდა ისე იქნეს გაგებული, თითქოს ქართველები სრულიად მოკლებულნი იყვნენ მოქალაქეობასა და განათლებას, უბრალოდ, აკაკის მიაჩნდა, რომ რუსეთს, გარდა საქართველოს დაცვისა, შემოჰქონდა მდიდარი რუსული კულტურა და განათლება უძველესი ქართული კულტურისა და ტრადიციების დაუზიანებლად, რაც, გარდა ცალკეული შემთხვევებისა, საზოგადოდ მართლაც ასე ხდებოდა.

იქვე აგრძელებს: „ჩვენმა სამშობლომ, მრავალი საუკუნის განმავლობაში მტერთან ბრძოლის, სისხლის ღვრის, ტანჯვის და ბევრი უბედურების გამოცდის შემდეგ, თავის დამოუკიდებლობისა და თავისუფლებისათვის, გადაწყვიტა თავისი ბედი მით, რომ მონახა სასურველი პატრონი, რომელსაც შეავედრა და მიანდო თავისი თავი. იმ ახალ პატრონს, ცხადია, იმ დროის საქართველოს სიკეთე ჰსურდა და მიტომ მიიღო ის თავისს მფარველობაში“.²⁰

მთელი საქართველო და, მეტადრე, სამხრეთ-დასავლეთი საქართველო დიდი სიხარულით და ყიჟინით შეხვდა რუსეთ-თურქეთის ომის დაწყებას, რადგან გადაჭრით იცოდნენ, რომ ოსმალეთის მიერ მითვისებული აჭარა დედამამშობლოს დაუბრუნდებოდა და საბოლოოდ განთავისუფლდებოდა აჭარელი ქართველები მტრის მონობისაგან.

„12-ს აპრილს ხელმწიფე იმპერატორმა კიშინიოვში მოაწერა ხელი უმაღლეს მანიფესტს, რომლითაც ომი გამოუცხადა ოსმა-

¹⁹ გაზ. ფერია, 1905, 6 მარტი, №18.

²⁰ ჟ. მნათობი, თბ., 1872, № 6-7.

ლეთს — ეს ხმა ელვაზე უმაღლეს მოედო მთელს ქალაქს... ორს საათზედ მთელი სიონის სობორო აივსო ხალხითა, კაცითა და ქალითა, ბანებზედ, ჩვეულებრივ ხალხი მოგროვდა“. წერილის დასასრულს მოწოდება გაისმა: „ჩვენც ხმაღს ხელი უნდა ვიკრათ და ჩვენს ძმებთან ერთად სისხლი ვღვაროთ“.²¹

ხოლო მიხეილ ვორონცოვი ასე მიმართავდა აჭარის ქართველობას: „აჭარისა და ქობულეთის მცხოვრებნო! ჩვენმა კეთილისმყოფელმა და კაცთმოყვარე ხელმწიფემ ამოიღო ხმალი არა იმისათვის, რომ დაჰსწაგროს მშვიდობისმოყვარე მცხოვრებნი... იგი გზავნის ჯარს ჩაგრულთა დასაფარველად და მჩაგვრელთა შესაკავებლად. ხელმწიფესა სურს დაიცვას სიმართლე და პატივი.. რუსის ჯარის ყოფნამ თქვენს ქვეყანაში უნდა გვაშოროს ერთმანეთის მტრობა-სიძულვილი და გულით შეგვათვისოს და დაგვაახლოვოს ჩვენ ძმებთან. ჰოი, ძენო კეთილშობილის ქართველის ტომისანო, ძმანო ყოველთვის ერთგულთა და საყვარელთა რუსის ქვეშევრდომთა რუსის იმპერატორისათა“.²²

რუსეთ-თურქეთის ომის შედეგებმა ცხადყო, რომ ჩვენი თანამოძმენის გვერდით დგომა რომ არა, აჭარას სამუდამოდ დაეკარგავდით... ამ ომში ქართველთა თავგანწირვა სამაგალითოა. აკაკი წერეთელმა ამ ომს უძღვნა სტატია. სადაც ვკითხულობთ: „რუსული გაზეთები ცხადათ აღგვიარებენ, რომ რუსეთი შეძენისათვის არ იბრძვისო, იმას თავის სიგრძე და სიგანეც ეყოფაო. მაგრამ ისა ჰსურსო, რომ ქრისტიანები, როგორც სხვა ტომის ერი, თათრების მონობისაგან გაანთავისუფლოს და მათგან ტანჯვას გადაარჩინოს საუკუნოდ, რადგანაც დღევანდელი მათი მმართველობა დესპოტური და ხალხის მძიმე უღელი რჩევით ვერ მოაშლევინა და დაპირებული ოსმალოს მთავრობისაგან ხალხისადმი კონსტიტუცია სისრულეში ვერ მოიყვანაო!...“

კეთილი და პატიოსანი!... ღმერთმა გაუმარჯოს იმას, ვინც ხალხის კეთილ-დღეობისთვის იღვწოდეს! დღემდი ოსალეთის ქვეშევრდომნი ქრისტიანები, ისე სხვა ტომის პატარ-პატარა ხალხები, დიდს ტანჯვაში იმყოფებიან. იმათ ოსმალოები ისე ექცევიან, როგორც დაპყრობილ და დასაჩაგრავ ხალხს. სტანჯავენ და წურბელასავით სწოვენ“.

აკაკი სწუხს და განიცდის ამ ყველაფერს, მაგრამ ასჯერ ტრაგი-

²¹ გაზ. იფრია, №7, 16 აპრილი, 1877.

²² გაზ. იფრია, ახალი ამბები, № 8, 23 აპრილი, 1877.

კულად აღიქვამს გათათრებული ქართველობის საქციელს, რომელნიც მტრობით არაფრით არ ჩამოუყარდებიან თვით ოსმალთა დამპყრობლებს: „თვითონ იმ ხალხში, რომელსაც ჰმართავენ, ამოარჩევენ ხოლმე იმისთანა პირებს, რომელთაც გული გარყვნილი აქვსთ, სული მკვდარი, სინდისი შებღალული და ოღონდ თვითონ პირადათ კი კარგათ იყვენ და ხალხის რა ჯავრი აქვსთ; — ამისთანაები უახლოვდებიან; აჰყავთ მაღალ ხარისხზე იმ პირობით, რომ ოსმალთა მმართველობას ყველაფერში მხარი აძლიონ და ეს უკანასკნელები პირობისამებრ ეხმარებიან ოსმალთებს ხალხის დატანჯვაში და მათ დაბეზღებაში.

რუსეთი სულტანისაგან ითხოვს, რომ კეთილდღეობა მიანიჭოს მის ქვეშევრდომებსაო, ამბობენ რუსული გაზეთები, და ჩვენც, ამ ჰაზრების თანამგრძნობელები, თამამად დავიძახებთ დღეს: ღმერთმა გაუმარჯოს იმას, ვინც ხალხის კეთილდღეობისთვის ზრუნავდეს“.²³

აკაკი წერეთლის პოემაში „თერთმეტი ენკენისთვე“ ასეთმა სიტყვებმა გაიჟღერა:

„კავშირი ძმური და მეგობრული...
და, ვინც იფიქროს იმის გაწყვეტა,
იყოს წყეული ღმრთისგან და კრული...
ასე ფიქრობდნენ, რომ გვიანდერძეს
მათი განზრახვა სახელმძღვანელოდ,
და მათი ღირსი აღარ ვიქნებით,
ეგ გრძნობა გულში რომ გავინელოთ“.²⁴

აკაკის დამოკიდებულება რუსეთთან დაკავშირებით იყო პირდაპირი, სამართლიანი და ობიექტური. არასოდეს არ ერიდებოდა იმის თქმა, რასაც ფიქრობდა და განიცდიდა. მასთან შეხვედრები მოსკოვში, პეტერბურგში, ყაზანში, ეკატერინებურგში ყოველთვის ხალხმრავლობითა და დიდი სიყვარულით გამოირჩეოდა. მუდამ ყურადღების ცენტრში იყო, რასაც ემატებოდა მისი პირადი დამოყვრება რუსეთის ერთ-ერთ ყველაზე გავლენიან ოჯახთან.

„ჩვენ დიდად ვაფასებთ ძმობას, ერთობას და მეგობრობას რუს ერთან და რუსეთში მცხოვრებ ხალხებთან. მართალია, რუსთა შორის ისეთებიც არიან, რომლებსაც ეჯავრებათ ჩვენი ასეთი ძმური კავშირი, მაგრამ არის სამაგიეროდ ახალგაზრდა რუსეთი, რომელთანაც ჩვენ გვსურს ხელიხელჩაკიდებული სიარული არა მარტო

²³ გაზ. დროება, თბ., 1877 წლის 20 აპრილი.

²⁴ დაწერილია 1895 წელს.

ეროვნული, არამედ საკაცობრიო იდეალების განსახორციელებლად, იმ იდეალებისა, რომელთაც ეწოდება ძმობა, ერთობა, თანასწორობა“. ეს სიტყვები ეკუთვნის აკაკის, რომელმაც ის წარმოთქვა 1913 წელს პეტერბურგში გამართულ ბანკეტზე, სადაც მიწვეული იყო რუსეთის ყველაზე გამორჩეული და პროგრესულად მოაზროვნე ინტელიგენცია და სამღვდლოება.

„როცა ჩვენმა წინაპრებმა თქვენ, რუსები, მოგიწვიეს, მაშინ ჩვენ, შვილიშვილებს გვიანდერძეს — არ დავივიწყოთ სტუმართმოყვარეობა, გვიყვარდეს რუსები, ვიმეგობროთ მათთან და განუყრელად ვიაროთ ერთი გზით — ქრისტეს გზით, რწმენის გზით“. — ამ სიტყვებით მიმართა აკაკიმ კონსტანტინე ბალმონტს (დიდი რუსი პოეტი, მწერალი, ფილოლოგი-თეორეტიკოსი და მთარგმნელი), ქუთაისში, მის საპატივსაცემოდ გამართულ საზეიმო ვახშამზე.

აკაკის სიზმრისეული ხედვა არის ნაყოფი მისი სულის ამონაკენისა და არ გაეკვს უფლება ამ სიზმრიდან ციტატას არ მოეუხმოდ: „მოსხივცისკარე სამოსით გაბრწყინებულ ტატხზე იჯდა ქრისტე, იმისკენ მიისწრაფვოდა ხალხიც. წინ მიუძლოდა მათ ორი გვირგვინოსანი: მეფე დიმიტრი თავდადებული და დიდი თავადი დიმიტრი დონელი. იმათ აეღოთ ჯვარი ორივე მხრით და მიჰქონდათ, რომ დაესვათ ქრისტეს ტახტის წინ და გაემადგებინათ. იმათ მოსდევთ ჯარი, ერთის მხრით რუსის და მეორეთი ქართველები. „უფალი ჩემდა და მაცხოვარ ჩემი, ვისა მეშინოდეს მე?“, „უფალი მხსნელი ცხოვრებისა ჩემისა და ვისდა ვეკრძალოდე მე?“ გალობდნენ რუსები. — „აღსდგინ ღმერთი და განიბნინენ ყოველნი მტერნი მისნი პირისაგან ქვეყნისა“, — ეხმატკბილებიან ქართველები და ხმა უხილავი ბანს აძლევს მალლიდამ. საკვირველია, რომ სხვადასხვა ენაზე გალობდნენ, სხვადასხვა კილოთი და ჰარმონია კი ერთია: ციური და მომხიბლავი! ქრისტე თანასწორად აკურთხებს ორივეს“.²⁵

ნიკოლოზ ბარათაშვილთან, ილიასთან და აკაკისთან ერთად რუსეთთან მეგობრობის მოსურნე გახლდათ ჩვენი ერის უპირველესი მასწავლებელი და განმანათლებელი იაკობ გოგებაშვილი, რომელმაც ქართველს მოსწავლეობის სპეციალურად შექმნა სახელმძღვანელო „რუსკოე სლოვო“.

„გასული საუკუნის დამდეგს ერთმორწმუნე რუსეთთან ნებაყოფლობით შეერთებით საქართველომ მოიპოვა სრული საგარეო უშიშროება, რასაც ის მოწყურებული იყო თამარ მეფის დროიდან

²⁵ იქვე.

ექვსი საუკუნის მანძილზე, რომლის განმავლობაში მას მოსვენება არ ჰქონდა არც დღისით, არც ღამით ყოველი მხრივ გარშემორტყმული მტრების განუწყვეტელი თავდასხმების გამო“.²⁶

ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს იაკობ გოგებაშვილის სიტყვები: „ყოველი მხრივ გარშემორტყმული მტრები“ — იგულისხმება თურქეთი, სომხეთი და აზერბაიჯანი, ჩრდილოეთ კავკასიაში მცხოვრები მაჰმადიანი ტომები. შესაბამისად, აქტი, რომელიც განხორციელდა 1783-1801 წლებში, მიზნად ისახავდა საქართველოს გადარჩენას და ეროვნული კონსოლიდაციის აღდგენას, ვინაიდან თამარის შემდეგ საქართველო დასუსტდა, დაუძლურდა და მარტო ვერ უძკლავდებოდა ამდენ უბედურებას, რასაც მოჰყვა დემოგრაფიული კრიზისი. რუსეთთან კავშირს ჩვენშიც ჰყავდა მოწინააღმდეგენი, ამის გამო გულდაწყვეტილი იაკობი ამბობდა; „ზოგიერთ სხვა ქვეყნებში, პატრიოტობა და უკანდახევის სურვილი, ძველი წესწყობილების აღდგენების წადილი, ახალი აზრების და მიმართულებების უარყოფა, ერთად არიან შეკავშირებული, ერთმანეთთან გადაბმულნი... ჩვენში ამგვარ პატრიოტებს წამითაც ვერ მოსძებნით. ძველებური საქართველოს აღდგენა, მეჩვიდმეტე-მეთვრამეტე საუკუნის დაწყობილებათა რესტავრაცია სიზმრადაც აღარავის ეჩვენება. უწინდელი საქართველო ჩვენში ყველას მიაჩნია სამუდამო წარსულ დროდ, რომლის დაბრუნება ისევე შეუძლებელია, როგორც ჩავლილი წლის უკანმოქცევა! ახლა საქართველო, რომელიც არის საგანი ჩვენი პატრიოტების მოქმედებისა და ნატვრისა, მოქცეული უნდა იქნეს არა უკან, არამედ წინ!“²⁷

იაკობ გოგებაშვილი ძირითადად ქართული სკოლებიდან რუსული ენის სრული ან ნაწილობრივი განდევნის წინააღმდეგ გამოდიოდა და იცავდა იმ პოზიციას, რომელიც უმნიშვნელოვანესი იყო ორი ერის კიდევ მეტი დაახლოებისათვის.

„ქართული ენა მეტყველ და მსმენელ არსებად ჰხდის ქართველ გლეხსა და მუშას მარტოდენ ქართველთა შორის. ხოლო მათ იშვიათად არ აქვთ საქმე არა ქართველებთანაც, რომელთაც ქართული ენა არ იციან. ამ შემთხვევაში ჩვენი მუშა და გლეხი ხდებიან ყრულ და მუნჯად. სხვებს მისი არაფერი ესმით და არც მას ესმის სხვისა. მათ ეს დიდ დაბრკოლებად მიაჩნიათ და უნდა თავიდან აიცილონ იგი. მაგრამ რა გზით? იმისთანა ენის საშუალებით, რომელიც მეტ-

²⁶ ი. გოგებაშვილი, თხზულებათა სრული კრებული, ტ. 3, თბ., 1940, გვ. 221.

²⁷ იქვე, გვ. 299.

ნაკლებად იციან სხვა კავკასიის ხალხებმაც და რომელიც ხალხთა შორის ენას წარმოადგენს, ამისთანა ენა, როგორც მკითხველს მოეხსენება, არის ახლანდელს პირობებში რუსული ენა. ჩვენებური გლეხი და მუშა გრძნობს, რომ ამ უკანასკნელის ენის ცოდნა გამოიყვანს ვიწრო კალაპოტიდან, სარბიელს გაუფართოვებს, სხვა ხალხებთან დაახლოებს და გაუხსნის დიდს ბაზარს“.

დაახლოებით 120 წლის წინანდელი იაკობისეული დამოკიდებულება დღესაც დღის წესრიგშია. განათლებისა და მეცნიერების მესვეურთ მთავარ ენად ინგლისური მიაჩნიათ და ყველა ღონეს ხმარობენ, რათა რუსული განდევნონ ჩვენი ყოფიერებიდან... რა თქმა უნდა, ინგლისური ენის შესწავლაც საჭიროა და კიდევ სხვა ენებისაც, მაგრამ უწინარესად ერთმორწმუნე ერისა და უახლოესი მეზობლის. ისევ იაკობ გოგებაშვილს მოვუსმინოთ:

„გადავარდა ბატონ-ყმობა და იქითა საქართველომ²⁸ უფრო ადრე მოიფშვნითა თვალები, გამოიღვიძა და უპირველეს ყოვლისა განათლების გზას დაადგა. დააარსა მრავალი სკოლა, შეისწავლა კარგად ქართული წიგნი, შეიძინა ცოდნა, გაიფართოვა ჰორიზონტი, გაიცნო ახლომდებარე ქვეყნები და ცოტაოდენი რუსული ლაპარაკიც რუსულ წერა-კითხვასთან ერთად შეისწავლა. ასე შეიარაღებული იგი გავიდა თავის ქვეყნიდან, სადაც მიწის სივიწროვე მას ახრჩობდა და ჯგარისავით მოეფინა მთელს კავკასიას, შავი ზღვისა და კასპიის ზღვის პირებს, თვით სამხრეთ რუსეთს, — იგდო ხელში სხვა-და-სხვა სამუშაო, სხვა-და-სხვა საქმე, შეიძინა ქონება და წელში გასწორდა, გაღონიერდა და ამავე დროს არამცთუ გასწვევითა კავშირი თავის სამშობლოსთან, არამედ შეძენილი ფულით მამულ-დედული მოიპოვა სრულ საკუთრებად და უფრო მკვიდრად გაიდგა ფესვები მის ნიადაგზე... განა ეს ცვლილება ერის ცხოვრებაში შესაძლებელი იქნებოდა, რომ სახალხო სკოლას კარგ ქართულ წიგნთან ერთად არ ესწავლებინა ხალხისათვის ცოტაოდენი რუსული ლაპარაკი და წიგნი? არა მგონია“.²⁹

იაკობ გოგებაშვილი ადარებდა ერთმანეთს საქართველოსა და მეზობელ ქვეყნებში რუსულის სწავლის ღონეს და გულისტკივილს ვერ მალავდა ამის გამო: „ჩვენს მეზობლად სცხოვრობენ სომხები, თათრები და სხვები. მოითხოვეს მათ რუსული ენის გაუქმება სკოლებში? არა, არ მოუთხოვნიათ. ესენი ყველანი საჭიროდ სთვ-

²⁸ საუბრობს დასავლეთ საქართველოზე — მ.ც.

²⁹ ი. გოგებაშვილი, რჩეული ნაწერები, ტ. 2. თბ., 1940, გვ. 452.

ლიან ყველა საგნების სწავლებას მთელის კურსის განმავლობაში დედა-ენაზე; მაგრამ, ამავე დროს სურვილს აცხადებენ, რომ რუსულის ენასაც, როგორც კერძო საგანს ადგილი ჰქონდეს ჩვენს სკოლებშიო“.³⁰

იაკობის მოწოდება თანამედროვე საქართველოსთვისაც აქტუალურია და თუ კიდევ გვაქვს კეთილგონიერება, უნდა გამოვფხიზლდეთ: „გავაცნოთ ჩვენი გაჭირვებული მდგომარეობა დაწინაურებულს დასს რუსეთისას, დავინმართო იგი და დავიბრუნოთ ღირსეული სახელი და ადგილი კავკასიის ერთა შორის. დროა, დაბალი ღობის მდგომარეობა სამარცხვინოდ მივიჩნიოთ ყველამ და მაღალ ღობედ ჩვენს გადაქცევას მხნედ და გაბედვით ვემსახუროთ“.³¹

იაკობ გოგებაშვილის პოზიცია ისეთი გონივრული და გულწრფელია, რომ კომენტარს ნამდვილად აღარ საჭიროებს.

ისევ სულმნათ ილიას დავესესხები: „ღრმა მადლიერების გრძნობა წარმოადგენს იმ დაუშრეტელ წყაროს, რომელსაც შეუძლია რუსეთისადმი კეთილგრძნობათა ყლორტები გადააქციოს სიცოცხლის მშვენიერ ხედ, რომელიც ყველას და ყოველთვის გადააფარებს თავის გაშლილ რტოებს. დიდი რუსეთის გარეშე არ არის ხსნა საქართველოსა და ქართველებისათვის“.³²

1801 წლის 12 სექტემბერს გამოქვეყნებული მანიფესტი იუწყებოდა: „არა ძალთა შემატებისათვის, არა ანგარებისათვის, არა მსოფლიოში ისედაც უდიდესი იმპერიის გაფართოებისათვის ვღებულობთ ჩვენ საქართველოს სამეფოს მმართველობის ტვირთს, არამედ მხოლოდ ღირსება, პატიოსნება და ადამიანობა გვიკარნახებს ჩვენ საღმრთო მოვალეობას, რათა ყური მივაპყროთ ტანჯულთა ვედრებას და მათი გლოვის გასაქარვებლად დავამყაროთ საქართველოში ისეთი მმართველობა, რომელსაც შეეძლება განამტკიცოს მართლმსაჯულება, უზრუნველჰყოს პირადი და ქონებრივი უშიშროება და პიროვნების კანონისმიერი დაცვა“.³³

ეს იყო ერთადერთი გზა იმისა, რომ საქართველო და ქართველი ერი არ გამქრალიყო მსოფლიო ერებისა და ქვეყნების ჩამონათვალ-იდან, რაც აღსრულდა კიდევ.

თუმცა, აქვე დავსძენთ, რომ ყველაფერი ისე არ მომხდარა, როგორც ამას გეორგიევსკის ტრაქტატი და მანიფესტი გვპირდებოდა,

³⁰ იქვე, გვ. 453.

³¹ იქვე, გვ. 309.

³² ჟურ. მნათობი, 1957, № 9.

³³ საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, ტ. 5, თბ. 1979, გვ. 617.

დროდადრო ჩნდებოდა მიზეზებიც ხალხის გულისტკივილისა და უკმაყოფილებისა, მაგრამ ეს არ განაპირობებდა მთელი რუსეთის დამოკიდებულებას საქართველოსადმი, და პირიქით.

უმთავრესი პრობლემა დადებითად გადაიჭრა. საქართველო, დავითისა და თამარის შემდეგ, მხოლოდ რუსეთის შემადგენლობაში იყო ერთიანი და შედარებით ძლიერი, რაც რუსი ერის დამსახურებაა.

ამ წერილის დაწერის სურვილი კიდევ იმან განმმეტკიცა, რომ ევროპეიზაციისა და ამერიკანიზაციის საწინააღმდეგოდ ქართველ საზოგადოებაში არის მომწიფებული აზრი, რომ წარსულში უკვე ნაცადი, დახვეწილი და მოქნილი პოლიტიკის განახლების წყალობით ჩვენი გზა და ბედი დაუუკავშიროთ რუსეთს, მანამდე მაინც, ვიდრე არ გავძლიერდებით ისე, რომ სხვა ქვეყნების ხელის შემყურე არ ვიყოთ.

